

ПЕСМА НАД ПЕСМАМА

Песма над песмама традиционално се сврстава у поучне књиге Старог Завета, међу којима су: Књига о Јову; Псалми Давидови; Приче Соломонове; Књига Проповедника и Песма над песмама.

Ни у једној од песама које чине ову збирку не говори се о Богу, осим у 8,6 где акценат опет није на имену Божијем.

НАЗИВ

Наслов би дословно требали превести „Песма песама“ (šir hašširim) што је хебрејски облик суперлатива и према томе означава најузвишенију песму („краљ краљева“ и „светац светаца“). Самим тим превод наслова Песме над песмама је сасвим исправан. (ХАРИГНТОН)

У Вулгати носи назив "canticum canticorum".

АУТОРСТВО И ВРЕМЕ НАСТАНКА

Предање приписује Песму над песмама Соломону као и сам текст (Пнп. 1,1). Али, Соломон није написао ову књигу као ни Књигу Проповедника. Приписивање се темељи на томе што је Соломон био познат као песник. Међутим језик ове књиге потиче из времена много векова после Соломона, види се утицај арамејског и прилагођавање персијског језика хебрејском, те се преузима једна грчка реч („носиљка“). Нешто од основне грађе списа може бити старије, али готово дело потиче из периода након ропства. Изгледа да је настало у периоду религиозног и политичког мира после Јездрина и Немијине реформе, негде у првој половини 4. века пре Христа. (ХАРИНГТОН)

Парадоксално, само једна књига у свом наслову помиње Соломона и то баш „Песма Соломонова“ (која је код нас преведена са „Песма над песмама“). Осим што се Соломоново име помиње неколико пута (1, 3 и 8. глава), спис вероватно није ни у каквој вези са њим. Управо та помињања наговештавају да он није аутор.

Садржи бар једну персијску реч и једну која може бити грчка, а то може указивати да је написана након успона Персијског царства, дакле после 539. године пре Христа. Неке особености је датирају и у ранији период, на пример сличност са околним сличним поетским делима која се смештају у период пре Соломона. Дакле, можемо рећи да је дело пре антологије поезије него континуиран поетски састав написан у одређеном тренутку. (ДРЕЈН)

И поред горе поменутог утицаја околине, сличне љубавне лирике, можемо рећи да је Пнп. обликована у јудејском духу те да су ти страни елементи прилагођени домаћим, јеврејским. Такође не можемо негирати да је аутор један, јер у целој књизи наилазимо на исти језик и стил који води ка врхунцу у осмој глави.

ПРИМАЊЕ У КАНОН И РАЗЛИЧИТА СХВАТАЊА САДРЖАЈА ПНП.

КАНОН: Песма над песмама је саставни део јеврејске Библије и ставља се међу списе, на почетак празничних свитака (мегилот). Она се читала на дан Пасхе (А. Браум: "Вероватно је њена веза са пролећем у томе имала пресудну улогу") .Јеврејски сабор у Јамнији, око 90. године након Христа, благо се супротставио овој књизи, али ју је коначно прихватио у Јеврејски канон. Раби Акиба из другог века каже „Сви су списи свети, али је Песма над песмама најсветија“: Будући да постоји у Јевреској библији и Септуагинти без проблема ушла је и у хришћански канон.

Пнп. је збирка љубавних песама писана језиком и стилем љубави. Тај језик нам понекада изгледа саблажњиво, али треба имати у виду да је овај спис настао у другачијем културном поднебљу. Спис Пнп. има велику сличност са *египатским љубавним песмама*. Сличност се огледа у употреби сличних појмова „сестро“ и „брате“ који су устаљени термини за египатске љубавне песме. Такође и појам „бити болестан од љубави“, те тема одсутности вољене особе. (Харингтон 307.стр прочитај примере).И у песми египатске лирике под именом "Шу-Син" која је упућена божанству Думузи, жена поздравља краља као "брата" који дарује живот и благостање. Краљ се њој такође обраћа као "сестри" те говори да ће је одвести у поља и у вртове. Не зна се која је лирика извршила утицај на коју и врло је вероватно да је утицај био обостран, али је можда случај тај да је само језик који изражава љубав сличан. Постоји такође и велика сличност са Сиријским песмама у част младенцима на сеоским свадбама, ВАСФЕ. Ове песме такође помиње Алис Браум, те тврди да је Пнп. скуп свадбарских песама због честог помињања копрене (вела 4,1) као и то да се код Сиријаца заруке и венчање славе седам дана а младенци се третирају као "краљ и краљица". Такође каже, да се Пнп може схватити само у контексту брачне а не "слободне љубави". Ове сличности ни најмање не треба да нас зачуђују јер је љубав темељни људски осјећај те језик којим се она изражава мора бити сличан у свим земљама. Ова сличност у изражавању је, дакле, нормална.

О самом схватању текста и његовом смислу биће више речи каснијем делу рада.

Различита тумачења

Кроз векове Пнп. је тумачена много пута и на разне начине, али ни једно тумачење није било универзално прихваћено. Харингтон римокатоличка тумачења своди на три типа:

- 1.Алегоријско тумачење.** Непосредно означава љубав Јахвеа према Израилу.
- 2.Дословно тумачење.** Похвала људској љубави какву је Бог створио и хоће да постоји.
- 3. Теолошко тумачење.** Пнп. је похвала људске љубави коју је надахнути писац, под утицајем слике о браку из пророчких списа, реинтерпретирао у перспективи Божије љубави.

*(А.Браум) **Култско-митологијско тумачење.** Сматра Пнп повезану са староисточњачким пемама пореклом из култа плодности и вавилонско-хананског култа женидбе богова, који опевава божанство вегетације (Тамуз, Астарта). Ово тумачење не стоји јер тешко да би састављач у времену након ропства имао на уму њему овако давне култове.

У ранијим периодима, како код Јевреја, тако и код хришћана преовладавао је алегоријски стил тумачења. Пнп. је, као што смо рекли, коначно ушла у јеврејски канон 90. године после Христа, али не због свог алегоријског тумачења, него зато што је била дубоко цењена (пресудан је дакле, био фактор рецепције). Такође, ништа у спису не одаје утисак да се ради о алегоријском делу како је то иначе јасно у осталим списима где се употребљава алегорија брака између Јахвеа и његовог народа (Проп. Јездр. Јер.) У тим делима се пажљиво говори, суздржљивије, те се са опрезом употребљава овај термин. Слобода у Пнп. би сигурно изгледала неумесно у очима ранијих приређивача када би био случај да се говори о Јахвеу и Израилу. Такође су сви остали списи у којима се овај мотив употребљава пророчког типа док је Пнп. спис поучног карактера. У прилог алегоријском тумачењу иде то што се употребљавају изрази ранијих библијских писаца. Али, ово није толико темељан доказ. Упркос традицији ово је тумачење тешко одрживо.

Дословно тумачење Пнп. гледа као збирку песама или љубавну песму која слави љубав мушкарца и жене. Ова тема се у прошлости сматрала недостојном Писма. Сигурни смо да је Писмо реч Божија, али треба да се запитамо коме је та реч упућена? Није писмо ради личног ужитка Божијег, већ је намењено бићима која је Он створио. Он је људе учинио полним, мушком и женском, дубоко им усадио привлачност која свој врхунац достиже у браку. Овај дар може да буде злоупотребљен, као и сваки други, али баш зато имамо љубав која је део стваралачког дела које је Бог сам назвао добрим. Баш због тога она је достојна тема једног светог списа. Уколико овако почнемо посматрати и тумачити, шта од дела треба да очекујемо? Налазимо велику љубав између двоје младих која води ка запечаћењу браком. Не треба трагати за конкретним личностима, мушкарцу и жени о којима песма говори, него треба посматрати вештину којом је састављач описао саму суштину, узвишеност и једноставност приказане љубави. Пошто ове личности нису морале конкретно постојати реч је о апстрактном говорењу о људским осећањима. Односи између младића и девојке су врло конкретно описани, смештени су у природу као најповољнију околину. Језик је песнички и уметнички, те то морамо имати на уму за време целокупног читања овог старозаветног списа.

Било би можда могуће повезати дословни и алегоријски стил у Пнп. код тумачења Хришћана и Јевреја, али само ако покажемо да је љубав у Пнп. између Јахвеа и Израилу библијски смисао, а не касније поправљање које су извршили библијски писци по коначном формирању списа. Али управо то није доказано. Такав је пример, као што смо поменули, код разних пророка када употребљавају брачне термине да би приказали однос Јахвеа и Израилу. Овде то није случај. Због тога је можда боље приклонити се дословном смислу приликом тумачења Пнп. Циљ тумачења је актуализација теме у садашњости и примена списа на садашње проблеме и питања човека, што ће се боље постићи дословним стилем тумачења.

Јевреји Хришћанске ере тумачили су је алегоријски, као однос Јахвеа и Народа од изласка до месијанских времена; Хришћани су је тумачили односом Христа и Цркве, такође и као лични однос Христа и душе, па и као однос Св. Духа и Богородице. (ХАРИНГТОН)

ДРЕЈН слично тврди да је тема сексуалне љубави савремена, те да је то збирка еротских песама која описује љубав између једне жене и њеног „љубавника“ те њихове интимне разговоре. Слично Харингтону говори да се многим раним читаоцима оваква идеја светог списа није свидела те су је радије тумачили алегоријски, што свакако није била и идеја приређивача и оних који су Пнп. уврстили у Јеврејску Библију. За њих је Бог био створитељ свега, па самим тим и сексуалних односа, која тематика није ништа мање

заслужила да буде уврштена у Библију од славних догађаја њихове националне историје. (ДРЕЈН)

Подела

Тумачења Пнп. су различита, али још једна ствар у којој се већина тумача слаже је да је ово дело збирка љубавних песама. Харингтон, као и већина аутора литературе, говори да у спису постоји каснији додатак 8,8-14 и можда 8, 6-7.стиха. Он Пнп. дели овако:

1. Наслов и пролог 1,1-4
2. Прва песма 1,5-2,7
3. Друга песма 2,8-3,5
4. Трећа песма 3,6- 5,1
5. Четврта песма 5,2-6,3
6. Пета песма 6,4-8,5
7. Епилог, Химна љубави 8,6-8,7
8. Додаци 8,8 - 8,14

(ХАРИНГТОН)

Ауторка Алис Браум (AliceBraun) Пнп. дели на око тридесет песама, али говори и да неки библичари сматрају да је песма подељена пет или седам различитих целина у зависности од тематског круга.

И поред различитих литерарних форми и разних подела од стране разних тумача постоји одређено јединство текста, за које је заслужан аутор или редатор текста. Не постоји научни консензус за структуру текста. Неки научници су је делили на шест до осам целина, а неки на више од двадесет и пет.

Давид Фридман у свом библијском речнику прави следећу поделу :

1. (1,2-6) Представљање. Невеста изражава чежњу за љубавником и пореди друге жене са собом, описује себе кћерима јерусалимским и упознаје нас са темом винограда.
2. (1,7-2,7) Непрекидан дијалог између женика и невесте са жељом за виђењем. Обоје настављају дијалог дивећи се једно другом све док жена не заврши питањем упућеним кћерима јерусалимским.
3. (2,8-17) У овом делу описује се посета женикова и његов позив невести, она му одговара и позива га себи.
4. (3,1-5) Невеста описује кћерима јерусалимским потрагу и откриће женика. Тема одсутности и присутности вољене особе је честа у љубавној поезији. Део завршава молбом упућеном кћерима јерусалимским.
5. (3,6-11) Ови стихови су упућени кћерима јерусалимским али је тешко утврдити ко их изговара. Описују процес Соломонове свадбе.
6. (4,1-5,1) Женик изговра васфу, или опис физичког изгеледа невесте, од главе преко груди, и позива је да дође са Ливана (симбол њене неприступачности) те описује заносни ефекат који она оставља на њега. Наставља са песмом врта (4,12-16) и позива је у исти. Последњи стих четврте главе је вероватно њен одговор да дође, док у (5,1) он најављује долазак у врт.

7. (5,2-6,4) Овде имао дијалог између невесте и кћери јерусалимских. Она описује посету њеног вољеног. Он нестаје, али овог пута она не може да га нађе. Када је кћери упитају за изглед женика она им одговара васфом описујући његов физички изглед. Кћери јерусалимске желе да помогну у потрази а она одговра да он никад није био заиста изгубљен. Он је дошао у свој врт и они припадају једно другом.
8. (6,5-12) Женик произноси песму дивљења невести, њеној лепоти и јединствености.
9. (7,1-8,4) Опет васфа која описује лепоту жене. После описа он изражава своју страст према њој, чезнући за њом. Она га позива на јединство, и да се састану у пољима. На крају се опет обраћа кћерима јерусалимским.
10. (8,5-14) Ови стихови нису јединствени дијалог и засебне су целине, за које се сматра да су додаци. Најпознатији стих и врхунац песме је женин опис љубави која је јача од смрти, тврда као гроб. Након тога следи "говор браће" и сестрин одговор њима, те поређење са Соломоновим виноградом. Песма се завршава на мистериозан начин који описује читаво дело, он је моли да чује њен глас а она му одговара.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА

Језик : С обзиром на дужину песме Пнп постоји велики број апкас легумена (једном речено) као и велики број "ретких" речи.

Метафоре: "очи су ти као у голубице" (4,1) и "коса ти је као стадо коза" (4,1) нису лаке за разумети модерном читаоцу. Ове изразе треба разумети као изразе љубави уобичајене за ове културолошке просторе и време, као и свако слично помињање поређења са животињским светом (овца, лисица, коза, паун, лав, газела..). Такође постоји много помињања воћа и цвећа од којих су многи употребљени у тексту са истим циљем (виноград, кедар и кипар, љиљани, јабуке, мириси алоје, нард и шафран, палме, мандрагоре, орашје...). Помињање ових биљака у једном истом врту и на истом простору у Палестини у овом времену било је страно. Помињање свих овох појмова и апакс легумна упућује нас на то да је аутор или аутори био високо образован и школован човек. Исто нам то говори познавање јеврејске народне поезије која се налази у овој песми и са којом се ни један други спис у Старом Завету не може поредити.

Литерарна форма: Што се тиче јединства Пнп тешко је говорити о томе да је то само једна песма, на шта нас упућује сам наслов. На основу поделе и навода код пророка Јеремије, да се сватовске песме неће певати, можемо закључити да је постојало више различитих сватовских песама. такође постоји могућност да су те песме обједињене управо у овај спис али то можемо само претпоставити не и доказати. Како ствари стоје састављена је из више целина и поред наслова који тврди да је то једна песма. И поред тога јединство постоји.

Целине које су уграђене у Пнп могу се поделити по књижевним врстама на :

- песме дивљења
- васфе које описују физички изглед вољене
- песме чежње
- песме сећања
- песме жаљења
- песме хваљења
- песме ауто-дескрипције

Интерпретација Пнп као драма, покушава да обједини ове целине различитих књижевних врста. Ориген је први употребио реч "драма" да опише овај спис, а такође истакао да постоји више "драмских улога", али је требало више времена да се овај став устали у науци. Против њега говори чињеница да треба променити редослед неких говора те такође и чињеница да понекада није јасно ко од ликова говори. По неким тумачима постоје два главна лика, Соломон и Суламка. Драма прати развој њихове љубави, како је Соломон води у Јерусалим и како је његова љубав пема њој часна. Постоји опција да се разликују три главна лика, тј. да се Соломон такмичи са пастиром за руку Суламке, а она остаје верна пастиру и одбија царску понуду Соломона. Међутим конфликт и развој типичан за драму нису евидентни у садржају Пнп. Са једним се можемо сложити, песма јесте драматична али није драма на начин на који се овај појам разуме у нашој култури.

Основа за мишљење да је ово дело драма лежи на неоспорној чињеници да постоји неколико различитих говорника у осам поглавља ове песме. У току песме понекада је тешко утврдити да ли је мушки лик један или их има више. Разлог томе је да постоје две различите мушке улоге; цар (1,4; 7,6) и пастир (1,7-8). Ипак, већа је вероватноћа да се ради о једном мушком лику коме се у песми приписује виши друштвени статус цара који је изнад његовог, што је било типично за љубавну поезију кроз векове.

Колико других личности можемо да препознамо у Пнп? "Кћери Јерусалимске" говоре на два места у књизи (5,9 и 5,17) те их "невеста" помиње на неколико места (2,7; 3,5; 5,8). Њихова улога није битна и служе да подстакну невесту на говорење. Помињу се и браћа невесте у (1,6) и њихов говори (8,8-9). "Другови женикови" се помињу на два места (1,7 и 8,13) али ништа не знамо о њима. Неки новији преводи упућују на Синајски кодекс по коме су идентификовање женика и невесте додати од стране преписивача да би се појаснило када ко од њих говори. И поред тога на неким местима остаје нејасно да ли говори он или она. Додуше приметно је да је већи број стихова припада на рацији жене. ☺ 😊

Многи истраживачи тврде да је животна околност Пнп свадба, али мало тога у тексту упућује на то. Брак се заправо у тексту конкретно помиње само у (3,11) и то као дан венчања Соломоновог. Женик се на осталим местима обраћа невести са "сестро" и "невесто", но ови изрази од миља нас не упућују на животни контекст.

Занимљиво је питање смештања више целина или више песама у ову једну са осам поглавља и проглашавање исте за јединствену. Могуће да су за то одговорни Јеврејски мудраци, да су сачували ово дело. Разлог за овакво мишљење је тај што препознајемо разне идеје јеврејске мудрости, а и придавање значаја ауторству цара Соломона.

СМИСАО И СХВАТАЊЕ ТЕКСТА

Песма очигледно говори о сексуалној љубави између човека и жене и то је једногласно мишљење међу модерним научницима око литералног историјског значења. Ово изгледа очигледно на основу многих израза и описа физичог изгледа и духовне привлачности између љубавника те нам не треба бољи доказ. Дакле то литерално и историјско значење нису "натуралистички" опис или опис "слободне љубави" како су неки кроз историју тврдили. Оба ова правца су погрдна, а слободна љубав је модерна а не Израилска идеја. Са натурализмом и може да се повеже али у смислу прихватања творевине Божије, посебно човека и жене као доброг. У осталим књигама Старог Завета брак се обично гледа из социјалне перспективе, заједница са женом и имањем, и важност добијања потомства. У Пнп сексуална љубав обрађује се као вредност сама по себи.

Поставља се питање да ли је ова тема једина која исцрпљује значења у Пнп и да ли су друга значења могућа?

Историја интерпретације о којој ћемо касније више говорити посматрала је Пнп из перспективе божанске љубави. Пре свега модерна херменаутика показала је да не постоји само једно значење било ког списка. Литерални и историјски смисао не исцрпљује тематику дела. Шта је дело значило када је писано а шта значи данас те како је значење еволуирало види се кроз различиту историју тумачења, али се историјска методологија не може занемарити. Морамо да тражимо континуитет од онога шта је текст значио првобитним читаоцима а шта значи нама данас.

Не може се занемарити посматрање текста ни из перспективе божанске љубави према народу Божијем јер се често у другим списима однос Бога и народа представља и описује помоћу сличних појмова као у Пнп. Међутим, у самом тексту Пнп никако се не упућује на однос Бога и народа већ је тематика везана само за међуљудску љубав која је ретка тема старозаветних списка.

Занимљив је већ помињање шести стих у осмој глави у ком се на једином месту у књизи помиње име Божије. Неки преводи то име Божије сматрају додатком, а модерна наука узима у обзир да се ради о суперлативу речи пламен. Али, највероватније да није ни једно од тога него да ово помињање означава везу између пламена људске и божанске љубави. Но у овом случају текст је подложен интерпретацији те ово не можемо тврдити са сигурношћу.

ИСТОРИЈА ИНТЕРПРЕТАЦИЈЕ

Интерпретација Пнп кроз историју је била доста разноврсна и различита у различитим историјским моментима и културним поднебљима. У основи, интерпретација је текла на два начина. Од 17. века песма се посматрала као дело које говори о људској љубави а нарочито у данашње време. Али, вековима пре овога преовладало је мишљење да песма говори и описује љубав Бога и Божијег народа. Зачуђује слагање између Јеврејске и Хришћанске традиције када се говори о овоме. За Јеврејску заједницу песма је говорила о љубави између Бога и Израиља, а за Хришћанску тема је била љубавна веза између Христа и Цркве (или човека као појединца). Као што смо већ рекли то је био алегоријски тип тумачења који се понекада називао "традиционално" разумевање. Али већ смо напоменули да се алегоријски метод не може примењивати на дела која не показују својим садржајем да су намењена за овакав тип тумачења. И поред тога ова песма је тумачена на овакав начин због популарности овог метода тумачења у хеленистичко и пост-хеленистичко доба. Неки су сматрали ову песму и алегоријом Израилске историје од Изласка па до Уласка у Ханан, установљења монархије, све до ропстава и обновљења. Оваква мишљења ће код Јеврејских научника преовладати све до 1788. године и појаве превода Пнп Мозеса Меделсона који представља прекретницу и показује тенденције ка појављивању литерарног смисла и међу Јеврејима. Овај смисао опстао је међу Јеврејским научницима и до данас.

Најутицајнији коментатор Пнп био је Ориген чије су омилије сачуване. И ако је био свестан литерарног смисла његова тумачења мотивисана су пастирским бригама, и стога се код њега Пнп бави односом Христа и Цркве (и индивидуалне душе).

Други велики утицај на тумачење Пнп имао је Григорије Велики. И он је био свестан очигледног смисла текста, али је употрбљавао алегорију као "сигурну" машину (средство) за уздицање душе Богу. Очигледно традиционално тумачење Пнп било је мотивисано одређеним аскетским и духовним ставовима који су спречили исправно разумевање литералног историјског смисла. И поред тога Пнп је била најпопуларнија књига средњег века када је и добила највећи број коментара. Само у 12. веку било је око 30 коментара написаних на текст Пнп. Најплоднији међу њима био је Бернадрд од Кларвакса, који је написао осамдесетшест проповеди у периоду од осамдесет година. И код њега провладава традиционални начин разумевања Пнп. Велики утицај извршила је Пнп и на још једног западног тумача Јована "од Крста".

Са реформацијом није се много тога променило и алегорисјки приступ наставио је да доминира и протестанском мишљу наредних неколико векова. Међу римокатоличким писцима владало је практично, једногласно наслеђено мишљење из прошлости које је подрзумевало "традиционално" схватање Пнп све до средине 20. века. Од тада заједничко је мишљење промењено на препознавање директног литералног смисла који се бави људском љубави.

Приредили: Невена Радованчевић и Милан Симанић